

Čerstvý vítr v romské literatuře¹

Časopis Romano džaniben vždy důsledně mapoval novinky ve světě romského psaní a nejednou stál u počátku slibně se rozjíždějící literární kariéry. Aktuální literární příloha sice nepřekvapí svou směsí již dobře zavedených autorek (Eva Danišová, Ilona Ferková) a autorek nových, nikoliv však začínajících (Stanislava Miková, Věra Horváthová, Květoslava Podhradská), vyniká však velmi moderním pojetím a nezvykle současnou látkou. V tomto ohledu tvoří k romské literatuře, kterou jsme zvyklí na stránkách Romano džaniben čítat, inspirativní juxtapozici, a je důkazem organického přerodu tradičního vypravěčství v moderní prózu, navíc začasté v romštině.

Všechny texty této přílohy nějakým způsobem reflektují současnost Romů a tvoří silný blok myšlenek a motivů, které jsou mezi Romy živé. To, že se některé z nich, jako například opojná naděje roku 1989, a naopak rozčarování způsobené prudkým nárůstem rasismu po něm, opakují ve vícero textech, je částečně způsobeno jejich zadáním. Současně to však dokazuje, že menšinové dějiny, probíhající paralelně s těmi „velkými“, se odehrávají v jiném rytmu a na pozadí odlišně interpretovaných osudových milníků. Ať už je výchozím bodem vzpomínka na přelomový rok 1989 nebo reflexe poválečné migrace ze Slovenska do Čech, respektive porevoluční migrace z Čech do západních zemí, z textů vyplývá jednoznačné vědomí sounáležitosti s československým národem, a současně pocit křivdy, když v některých dějinných okamžicích majorita tuto sounáležitost zpochybňuje.

Křest knihy *O mulo!*, Praha, 13. 12. 2019 | Foto: Petr Zewlakk Vrabec

¹ Jak citovat: Ryvolová, K. 2019. Čerstvý vítr v romské literatuře. *Romano džaniben* 26 (1): 113–115.

Křest knihy *Ještě jedno, Lido*, autorka Ilona Ferková se svou knihou, 4. 12. 2018 v Knihovně Václava Havla | Foto: Lukáš Houdek, Kher

V prvním souboru čtenář najde tři eseje, které vznikly pro romský literární klub Paramisara (projekt Slova 21) v romštině na jaře roku 2019, na téma „Romové v 21. století“. Na malé ploše a na pozadí dřívějších zvyků a pořádků výstižně komentují některé sociální změny a současné fenomény. Jejich řazení je do jisté míry arbitrární. Byť Eva Danišová vychází z domovské slovenské osady, Ilona Ferková se vyjadřuje k poválečné migraci do Čech a Stanislava Miková využívá dávné legendy o tom, jak Bůh dělal člověka, ke komentáři o různém přístupu Romů k současnému životu, všechny se

propracují k podobným umírněně optimistickým závěrům. Texty Danišové a Ferkové vykazují značnou autorskou zkušenost a jistotu, texty Danišové a Mikové zase poji promyšlená struktura. Všechny autorky jsou suverénní vypravěčky. Ve Stanislavě Mikové, která mj. publikovala v tomto časopise (2/2016: 182–191), ve sbírce romských hororek O mulo! (Ryvolová 2019: 33–51) nebo ve vánoční příloze Respektu 2019 (povídka „1989“), se romská literatura dočkala velmi talentované a slibné posily.

Dvě povídky Věry Horváthové, rodačky z Loun, psané výrazným autorským rukopisem plným suchého uštěpačného humoru, jsou časově rozkročené mezi osmdesátá léta 20. století a život dnešních dnů. Její úvodní povídku „Sametovou naději vystřídal strach o život“ uveřejnila jako první Romea.cz na sklonku roku 2019 (Horváthová 2019), autorka ji však pro Romano džaniben upravila a rozšířila. Povídka „Angel“ má v tomto čísle premiéru. Hrdinova tušená, ale netematizovaná etnicita v prestižním prostředí Evropské komise ilustruje další fázi vývoje romského písemnictví, kdy romská identita postav přestává být obrozeneckým imperativem. Věra Horváthová, která prošla několika uměleckými vysokými školami (FAMO, FAMU, AVU) a v současnosti se živí jako umělkyně na volné noze, píše výhradně česky, aniž by však slevovala ze svého romství. Ostatně že to se svou identitou myslí vážně, potvrzuje i její členství v aktivistické umělecké skupině Romane kale panthera. Doposud publikovala spíš občasně (ještě pod dívčím jménem Duždová – „Má sametová“ v knížce Moji milí, sbírka romské narativní prózy, viz Berkyová, Houdek, Patočková 2014: 54), pro romskou literaturu je však rovněž nadějným přírůstkem.

Poslední část je věnovaná Květoslavě Podhradské, původem ostravské autorce, toho času žijící ve Svitávce u moravských Boskovic, která získala ostruhy v literární soutěži Romano suno, načež se nadlouho odmlčela, protože se připojila ke své rodině v anglické emigraci. Přinášíme rozhovor o její britské zkušenosti, který s ní v roce 2018 uskutečnila Barbora Šebová, a velmi živou a podnětnou povídku o tomtéž – „Miri britsko odiseja“ / „Moje britská odysea“. Květoslava Podhradská se po návratu

Křest knihy *Ještě jedno, Lído*, autorka knihy Ilona Ferková s editorkou a moderátorkou Karolínou Ryvolovou, 4. 12. 2018, Knihovna Václava Havla v Praze | Foto: Lukáš Houdek, Kher

z emigrace aktivně zapojila do místních romských literárních kruhů, mj. vystoupila v pořadu Artcafé stanice Vltava věnovanému romským duchům zemřelých (30. 10. 2019) a rovněž publikovala ve sbírce O mulo! (Ryvolová 2019: 161–171).

Pozorný čtenář si nemohl neovšimnout, že v této příloze jsou zastoupeny pouze ženy. V současné romské literatuře jsou aktivnější, produktivnější a jsou tedy vidět mnohem více než romští mužští autoři. Nepátřejme nyní po příčinách tohoto fenoménu, který neunikl zájmu odborné veřejnosti a zaslouží si hlubší a soustředěnější vhled, a ponořme se do současnosti tak, jak ji vidí tyto Romky.

Literatura

- Berkyová, R., Houdek, L., Patočková, R. (eds.) 2014. *Moji milí, sbírka romské narativní prózy*. Praha: Kher. Dostupné na: http://www.kher.cz/Eknihy/Nase/Moji_Mili_pdf.pdf [20. 12. 2019].
- Horváthová, V. 2019. Sametovou naději vystřídal strach o život. Dostupné na: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/vera-horvathova-sametovou-nadeji-vystridal-strach-o-zivot> [1. 12. 2019].
- Miková, S. 2019. 1989. *Respekt*, Literární příloha, 15. 12. 2019. (Dvojjazyčně zveřejněno na romea.cz / *Romano vodi*, 12/2019, <http://www.romea.cz/cz/kultura/literatura/silvestrovska-povidka-stanislay-mikove-1989> [31. 12. 2019].)
- Ryvolová, K. (ed.) 2019. *O mulo! Povídky o duchách zemřelých*. Praha: Kher. Dostupné na: http://www.kher.cz/Eknihy/Nase/O_mulo_pdf.pdf [20. 12. 2019].

E eseja kijo tematos „Sar dživen o Roma andro bišujekhtho šelberš“, Paramisara

Varekana has andre sako romano gav avri o pľacos, kaj o Roma phirenas. Vakerenas pal savoro, so pes ačhila – kaske ulila čhavoro, kas hin savi bibacht, ko marel peskera romňa, kaj baron nekbareder gruli the but aver. Leperav, sar avlom mira babaha andre amaro romano gav pre Slovensko, ta samas avri pro pľacos vaj duj ori, kim amen mukhle pal la babakeri daj. O romňija la baba khatar o pľacos na mukhenas sigeder, kim lenge na phenelas savoro, so hin pro Čechi nevo, pal lengere fameliji, abo pal o manuša, save prindžarenas.

„Haňo, džanes, hoj muľa e Katrina, so bešelas Olomuciste, le Jojeskeri čhaj?“ Varekana džanenas mek buter sar miri baba, savi pro Čechi dživelas, no andre amaro foros amen famelija na has. E baba phirelas pro štacijonos te bešel pre lavkica the dikhelas pro manuša, so odoj phirenas. Te dikhlľa romaňa famelija, maj ke lende denašelas the phučelas lendar, khatar hine. Sar vakerenas, ta avle pre oda, hoj džanen varesave manušes jon the e baba. Phenenas la babake, so kamelas te džanel. Me laha tiš varekana phiravas the palis šunavas pal o manuša, saven šoha našti dikhlom, hoj chudlla o nasvalipen, abo les phandle andre bertena, či ko lelas e vera the aver. „Oda has o Roma khatar amende,“ phenelas e baba, the te has avre koterestar. Perdal e baba has khatar amende calo Slovensko.

Mek mange na has dešupandž berš, no imar odoj pro pľacos vakerenas o romňija, ko man lela romňake. „Jaj, ajsi šukar čhaj, ta Haňo, našti la des ča avka varekaske!“ Kidle mange avri le Dežis, ta kampelas leske pal mande calo d'ives te bajinel. Andro gav has o kolotoča, ta manca calo d'ives o Dežis phirelas pre ajse bare hombački, kaj samas tele le šereha. Na rado pre kada leperav! Kajso mangavipen mange na has pre dzeka.

Andro romane gava penge o Roma sa maškar pende korkore phenenas andro jakha. Te o Roma andro pandžvardešte berša chudle te phirel pro Čechi the chudle te kerel pro roli andro JZD, pro stavbi abo andro tovarňi, imar kaja tradicija na džalas te likerel. Dživenas andro bare fori dur jekh avrestar andre calo republika. Palis has o pľacos e kuchňa odoj, kaj bešenas. Odoj pes vakerelas pal oda, sar e famelija dživelas, no sar avenas te dikhel o manuša khatar e famelija, ta palis imar has pal soste te vakerel dži tosara.

Aver kajso pľacos has o lavkici pro foros, kaj o Roma, nekbuter o Romňija, andro fori phirenas sako d'ives. Tosara ile le cikne čhavoren, o koči, o taški the džalas pes „pro foros“. Andro leketi, o phure Romňija o khosne pro šero. So buter lavkici, ta buter nevipena, hiri. Varesave džuvľija denašenas khere sig te tavel, te pratinel čeporo, the aver, sar džanas andal e buti, ta prosto džanas

Eva Danišová Romský rynek

Esej na téma „Život Romů v 21. století“ pro romský literární klub *Paramisara*

Dříve bylo v každé romské osadě místo, kde se Romové scházeli. Probíralo se tam všechno, co se v osadě dělo – komu se narodilo dítě, koho co trápí, kdo bije svou ženu, kde rostou největší brambory a mnoho dalšího. Pamatuju si, že když jsem jako mladá přijela s babičkou do naší osady na Slovensku, trvalo asi dvě hodiny, než jsme se dostaly do domku prababičky. Romky babičku z „přlacu“ nepustily, dokud jim nesdělila všechno, co se v Čechách dozvěděla o jejich rodinách a známých.

„Haňo, a znaš, že zomrela Katarína, čo bývala v Olomúci, od Jojeho dcera?“ Někdy věděly víc než babička, která v těch Čechách žila, ale v našem městě jsme žádnou rodinu neměli. Babička to řešila tak, že chodívala sedávat do nádražní haly a sledovala cestující, kteří halou procházeli. Když uviděla romskou rodinu, hned k nim běžela a ptala se, odkud jsou. Vždycky našli nějakého společného známého a babička se tak dozvíдалa spoustu věcí. Já si někdy chodila a potom jsem poslouchala, jak někdo, koho jsem v životě neviděla, onemocněl, nebo ho zavřeli do vězení, nebo se vdával a podobně. „To byli Romové od nás,“ říkávala babička, i když byli třeba z úplně jiného kraje. Pro babičku byli prostě všichni Romové ze Slovenska od nás.

Ještě mi nebylo patnáct, a už se přímo tam na „přlác“ řešilo, kdo by si mě mohl vzít za ženu. „Joj, taka šumna dzivka, ta Haňo, šak ju nemožeš nechac ľem tak dakemu!“ Vybrali mi tenkrát Dežiho, a tak se mi musel celý den věnovat. Náhodou byla v obci zrovna pouť a já celé odpoledne strávila s Dežou na přehupovačkách. Každou půlminutu být hlavou dolů, strašná vzpomínka! Takové zasnuby mi nebyly po chuti.

V osadách si Romové všechno vyřizovali rovnou z očí do očí. Když se v padesátých letech začali stěhovat do Čech a pracovat v zemědělství, na stavbách nebo v továrnách, už tuhle tradici nemohli dál udržovat. Bydleli roztroušení daleko od sebe po různých městech po celé republice, a tak se tím „přlácem“ stávala často jejich kuchyň. Řešily se jen rodinné záležitosti, ale když přijeli na návštěvu příbuzní, bylo o čem rokovat až do rána.

Dalším takovým místem byly městské lavičky, kde se Romové, nebo spíš Romky, scházely každý den. Ráno vzaly malé děti, kočárky, tašky a vyrazily „na město“. V zástěrách, starší ženské se šátky na hlavě. Čím víc laviček, tím víc novinek. Jedny běžely domů něco ukuchtit a trochu poklidit a jiné přicházely po práci. Potom spěchaly domů, rychle dát chlapům najíst, a navečer se zase vracely na náměstí. V našem městě jsme si my mladí nesměli sednout na lavičku, kde sedávaly starší Romky, ty by nás hnaly. Náměstím se nedalo projít, aniž by se člověk zastavil a podělil se o novinky.

pro foros. Palis džanas khere, te del le romenge te chal, the kijaraťate džanas pale pro foros pro lavkici. Andre amaro foros našťi bešahas pro lavki, kaj has than le phure romňijen, tradlehas amen odarig het. Pal o foros ňiko našťi džalas ća avka, hoj na terďilahas, abo na phenelas, so nevo.

„Kaj džas, džas tuke te cinel o topanki? Ta av pale te sikhavel, save cindľal.“ Te džalas varesavi džuvľi andre masňa, ta palis la šunenav avri o romňija sar žandara: „Hin o pašvare u o kľončki the pindrore.“ – „The so o bućkos? The na dikľľal, ći len hin o papiňa pre zumin?“ O foros has than, kaj tuke aver manuša phenenas sa, so kampelas, avka sar pro plľacos šunehas, sar ko dživel. Andre eňavardešte berša mek na has o mobila the so hin angluno, na has o Fejsbukos. O fenomenos, savestar hin nevo, moderno romano plľacos, kaj šaj dikhas, sar o Roma dživen andro bišthejekhto šelberš, na ća pro Čechi the pre Slovensko, aľe pre savore kotera andre luma. Sako đives šaj dikhas pre pengere jakha, sar o Roma dživen, ko the sar peskero profilos pro Fejsbukos sikhavel.

Hin odoj o manuša, save džanen, hoj kada plľacos šaj anel e chasna, te kamen te del varesavi godľi, sar hine o avrikidipena andro voľbi, pal romane akciji save bajinen pal o sikhľuvipen andro školi, kaj len andre butľi the o nevipena andre kultura. Hin odoj tiš romane manuša bijal e godľi. Ajse manuša keren ladž na ća penge, aľe tiš avre Romenge, amenge savorenge.

Andre ala đivesa pen pro Fejsbukos den anglal o manuša, save kiden pre varekaste upre o love. Keren oda o Roma, save dživen andre aver thema. Kala Roma chasňaren avri le čore Romen, save mek na bisterde peskero romipen the pre lengeri paťiv penge jon kerde o biznisos. Ladžav man vaš kajse manuša. Ladžav man the vaš ajse, so keren o lajf pro Fejsbukos the vakeren diliňipena. Kajse odoj hin tiš dosta.

Som barikaňi pre sako Rom the Romňi, save sikhaven, so džanen. Nekbuter oda hin o muzikanta, o umelca the o manuša, save dživen pengero paťivalo dživipen. Kampel mange te phirel pre kada plľacos the te dikhel, sar aver Roma the o gadže radisaľon ća olestar, hoj mišto dživen, u kada hin angluno andre amare dživipena.

Pro lavkici pro fori amen na mukhen te bešel, ta bešas paš o PC the dureder ľikeras amaro romano plľacos. Kamľomas sako đives te genel ća but laće hiri, no džanav, hoj oda mek ća avka na avela. Te pes kada aćhola, avava perši, ko oleha denašela pro Fejsbukos... Fejskos, Fejsos, Facebookos.

„Kam jdeš, jdeš si koupit boty? Tak přijď ukázat, jaký sis koupila.“ Když šla některá Romka do masny, tak to byl potom přímo výsledek: „Mají žebírka a kolínka, a nožičky taky.“ – „A co bůček? A nevšimla sis, jestli mají slepice na polívku?“ Náměstí bylo prostě informační místo, kde se zrovna tak jako na romském „přáči“ odehrávaly příběhy Romů. V devadesátých letech ještě nebyly mobilní telefony, a hlavně nebyl Facebook. Fenomén, který se stal moderním romským „přáčem“, kde můžeme vidět, jak žijí Romové v jedenadvacátém století nejen v Čechách a na Slovensku, ale i v jiných částech světa. V každodenním živém přenosu můžeme sledovat, jak se Romům daří a kdo a jak svůj profil na Facebooku používá.

Jsou tam Romové, kteří pochopili, že to může být příležitost pro sdílení důležitých informací, jako jsou různé kampaně k volbám, romské akce na podporu vzdělávání, nabídky pracovních pozic a zajímavosti ze světa kultury. Ale najdou se i lidé, kteří nemají rozum a dělají ostudu nejen sami sobě, ale všem Romům obecně.

V poslední době se na Facebooku šíří mnoho takzvaně dobročinných akcí, které pořádají Romové žijící v zahraničí. Tihle Romové využívají chudých Romů, kteří ještě neztratili svoje romství, a na jejich důvěřivosti si postavili svou živnost. Stydím se za takové lidi. Stydím se i za ty, kteří dělají na Facebooku živé vysílání a plácají hlouposti. A že jich tam je.

Ale jsem pyšná na každého Roma a Romku, kteří ukáží, co umí. Jsou to hlavně muzikanti, umělci a lidé, kteří žijí své obyčejné slušné životy. Mám potřebu tohle společné místo, tenhle náš „přáči“, navštěvovat a radovat se s ostatními Romy i Neromy z obyčejných věcí, které jsou tak důležité pro náš život.

Na lavičkách nám na mnoha místech zakazují sedět, tak sedíme u PC a dál udržujeme ten náš „romano přáči“. Moc ráda bych každý den četla jen samé dobré zprávy, ale vím, že to není možné a asi ještě dlouho nebude. Až se to stane, budu první, kdo s tím poběží na Facebook... *Fejskos, Fejsos, Fejsbukos.*

Překlad Karolína Ryvolová

E eseja kijo tematos „Sar dživen o Roma andro bišujekhtho šelberš“, Paramisara

Me duminavas, so irinava, sar o Roma hine andro bišujekhtho šelberš, a našti avl'om upre! Na na, oda me musaj ke kada šelberš te dodžal. Sar? Andre amaro foros dživen o Roma, so avle takoj pal o mariben. O phure Roma imar mule, ačhile adaj lengre čhave the le čhavengre čhave. Imar adaj dživel trito generacija. Na džanav, soske amare phure avle pal o Slovensko adej andre ada forocis. Hino cikno a nič adej nane. Te les predenašeha, ta tel o deš minuti, a te džaha polokes, jepaš ora. Maškar o foros jekh buchlo drom pes cirdel telal dži upre. Pal e čačuňi sera jekh paš aver hin o magazini. Pre bałoga nane nič akana. Odej bikenel jekh Vietnamcos o topanki. Maškaral o pľacos hin baruno čaro the o Santo Janus. A trin lavkici pro forocis. Akana terđuvav maškar o foros u rozdikhav man. Hin kijo pandž ori pal o dilos a džidi vodi na dikheha. O foros vižuzardo avri. Phenav peske, ta kaj savore manuša? Korkori som adej!

Phandav o jakha a gondol'nav, sar oda sas, sar somas cikňi. Dikhav le Romen, sar bešen pro lavki a o Romňija le kočickenca a cikne čhavore prastan upre tele. Paš o Santo Janus samas amen o bareder čhaja the o čhave. Vakerás pal o gila, so geľa avri le Fečovcen andre platňa. E Anička andal e grupa Roma štar gilavel nevi gili a ča duje Romen adej hin gramoradios, le Šandoris a le Karolis. Akana pes čudaľnav, sar oda, kaj ča dujen famel'ijen sas gramoradios, te phirnas savore Roma andre buti u zarodenas love. Sar džava ke miri nena, phučava latar, oj džanela. No jo, aľe te džava ke late a phučava latar, vakerla mange deš berš, sar sas mištes paš o komunisti. Počinlas čino o kher, e eletrika, plinos na, bo la na sas. Angara peske cinlas duj trin gone u likerlas lake the calo čhon, kašta sas všadzi pal o burački. „Po duj furikos hordinás peske khere. A so o chaben? Mas sas, tuno. Akor has mištes le Romenge.“ Kada mange mindik vakerel, te džav pal late.

Phundravav o jakha. Nič. Džav dureder u bešav mange pre lavkica. Čačes, soha hin akana le Romenge feder? Leperav, sar kadej pre kada than terđuvavas u le klejenca tiš čerkinavas vaš kadi demokracija, so hin akana. Džandľam, kaj avaha bare gadže. Na likerđa but a pele amenge savore Romenge o sanki tele. Amen calkom bisterďam pre jekh interestno veka, hoj sam Roma, kaj amendar gadže nigda na ena, choc te o bala keraha šarge the thovaha andro jakha belave lenči.

Andro bišto šelberš avľa pre amende bari bibacht. Varekhatar pes avri viklubinde o nange šere the mukle dar pro Roma a džanas pal amende sar rikone. Aľe pre odi bacht sas maškar amende tiš godaver Roma, so džanas pal

Ilona Ferková Romové taky zvonili klíči

Esej na téma „Život Romů v 21. století“ pro romský literární klub *Paramisara*

Přemýšlela jsem, co budu psát o Romech v jedenadvacátém století, a nemohla jsem na to přijít. Kdepak, budu k tomu století muset dojít postupně. Ale jak? V našem městě žijí Romové, kteří přišli hned po válce. Staří už zemřeli, zůstaly tu jejich děti a děti jejich dětí. Žije tu už třetí generace. Nevím, proč se naši předkové přestěhovali ze Slovenska zrovna sem, do tohoto městečka. Je maličké a nic tu není. Když člověk utíká, přeběhne ho za deset minut, a když jde pomalu, trvá to půl hodiny. Ve středu města se odzdola nahoru táhne jedna široká třída. Po pravé straně jsou jeden vedle druhého krámký. Na levé straně teď není nic. Jeden Vietnamec tam prodává boty. Uprostřed náměstí je kamenná kašna a sloup se svatým Janem Nepomuckým. A pak jsou v centru tři lavičky. Stojím uprostřed náměstí a rozhlížím se. Je kolem páté odpoledne a nikde neuvidíš živou duši. Město je úplně vytlidněné. Říkám si: „Tak kde jsou všichni? Vždyť jsem tady sama!“

Zavírám oči a vzpomínám, jaké to bylo, když jsem byla malá. V duchu vidím Romy, jak posedávají na lavičkách, Romky s kočárky a malé děti, jak pobíhají kolem. My starší holky a kluci jsme měli svoje místo u sochy sv. Jana. Povídali jsme si o písničkách, co vyšly Fečovcům na desce. Anička z kapely *Roma star* zpívá novou písničku a jen dva Romové ve městě mají gramorádio – Šándor a Karol. Zarazilo mě, že je měly jenom dvě rodiny, když všichni Romové tenkrát chodili do práce a vydělávali peníze. Až půjdu za tetou, tak se jí zeptám, ona to bude vědět. No jo, ale když se jí zeptám, bude mi do zblbnutí vykládat, jak bylo za komunistů dobře. Za byt a elektřinu platila pár korun. Za plyn nic, ten neměla. Koupila si dva tři pytle uhlí a vydrželo jí to klidně měsíc, a dřeva bylo všude v sutinách spousta. „Vozila jsem si ho domů po dvou kolečkách. A co jídlo? Maso bylo, a levný. Tenkrát se Romové měli dobře.“ To mi vždycky vypráví, když za ní jdu.

Otvírám oči. Nic. Jdu dál a sednu si na lavičku. Je to fakt, v čem je vlastně dneska Romům líp? Vzpomínám, jak jsem tady na tomhle místě stála a taky jsem zvonila klíči za tu demokracii, co ji teď máme. Mysleli jsme si, že se z nás stanou velcí gádžové. Netrvalo dlouho a všem Romům spadla čelist. Úplně jsme zapomněli na jednu důležitou věc, že jsme totiž Romové a že z nás gádžové nikdy nebudou, i kdybychom si obarvili vlasy na blond a do očí si dali modré kontaktní čočky.

Ve dvacátém století na nás přišla velká pohroma. Odněkud se vyrojily holé lebky a děsily Romy a šly po nás jako psi. Naštěstí ale mezi námi byli taky moudří Romové, kteří šli za poslanci parlamentu, a jeli i do zahraničí, a našli tam lidi, kteří bojují za lidská práva. Společně to zlo tihle lidé zastavili. Hodně Romů uteklo ze země. Rozutíkali se po cizích státech a žijí tam dodnes. Romové, kteří tam chtějí

o bičhade andal o parlamentos the andre aver phuva džanas u rodenas ajsen manušen, so pes maren vaš o čačipen. Savore kajse manuša zaačhade kada nalačhipen. But Roma denašle andal e phuv het. Rozčhide pes andro aver phuva u dživen odej dži akana. Te kamen odej mištes te dživel o Roma, musaj te phirel andro buťa a o čhave te phirel andro školi. Kajse famelijenge odej mištes. But čhave, so uľile andre Anglija, phirde avri o školi a gele durededer. Akana hine pro univerziti.

Aľe oda šaj phenas the adej, na? Kole, so keren buťi a kamen, kaj lengre čhavendar vareso te el, ta bajinen vaš o čhave. The adej o romane čhave imar pro univerziti u sikhľon. Te peske lava, ta hin amen akana feder dživipen, niž sas amare phuren. Andre varesoste he. O Romňija pes na daran imar avke peskre romendar he džan te sikhľol! Džanen imar, sar kamen te vakerel, na savore, aľe buter hine, so pes adaptinde. Nane lenge jekh, so akana pes ľidžal, na daran te džan te demonštrinel (varekana aňi te šunel na kamlehas). Kala tranda berš pes but vazdle o Roma, polokes pes ispiden všadzi. Danderav andre mri čhib! Mi del amenge amaro gulo Devloro zor the lačhi godi, kaj pes upre buter te vazdas.

Stanislava Miková

Nane Rom sar Rom – sako sam aver

E eseja kijo tematos „Sar dživen o Roma andro bišujekhto šelberš“, Paramisara

Sar peske o Roma terdon andre kala berša? So duminen? Namištes; sar the andre aver berša. Maj sako đives šaj genen pro facebookos, andro hiri abo avrether šunen, sar o gadže le Romen na kamen. Sar len tele čhiven, so pale kaj kerde, so čorde, kas marde. Nane ko len te zaačholas. O politika na kamen kaleha nič te kerel, u kada o baro šero kerel nekbarededer bida. Aľe so o Roma, sar jon pes šunen? So jon keren, save hine? So len chal? Savo len hin suno? Sakoneske jekh.

Sar šaj elas le Romen varesavo suno?!

Te pre ada duminav, ta mange avel andro šero jekh paramisi. Pal oda, sar o Del kerlas manušen. Na džanen la? Ta šunen!

O Del na kamľa te jel korkoro u e phuv has bari, ta iľa e čik u kerďa manušen. Thodľa les andro bov te pekel. Daralas, ta les iľa sigo avri. Na has avka, sar kamelas, has ajso „nadokerdo“. „Oda jekh“, phenda. „Sal miro čhavo, ta dža u le tuke jepaš them.“ Kerďa mek jekhes, bisterďa pre leste u iľa les nasig avri. „Ta kada imar but peko“, kerelas le šereha. „Sal tiš miro čhavo u tut dava aver jepaš them.“ Na diňa leske, u mek jekhes thodľa andro bov. Merkinelas pre leste u delas pozoris, kaj te na el but parno the but kalo. Sar les cirdelas avri, ta lošaľolas. „Kajse manušen

žít dobře, musí mít zaměstnání a děti musí chodit do školy. Takovým rodinám se tam daří. Hodně dětí, které se narodily v Anglii, dokončilo základní školy a pokračovaly dál. Dnes jsou na univerzitách.

Ale to platí i u nás, ne? Romové, kteří pracují a přejí si, aby z jejich dětí něco bylo, se dětem věnují. I tady už jsou mladí Romové na univerzitách a studují. Když se nad tím zamyslím, tak je náš současný život lepší, než ho měli naši předkové. V něčem určitě. Romky se už nebojí svých manželů a studují! Už se naučily říct vlastní názor. Ne všechny, ale je víc takových, které se přizpůsobily. Není jim jedno, co se dneska děje, nebojí se jít demonstrovat (dřív by o tom nechtěly ani slyšet). Za těch třicet let se Romové hodně pozvedli, pomalu se dostávají do všech oblastí. Abych to nezakřikla! Kéž nám dá Pámbíček sílu a zdravý rozum, abychom se dostali ještě dál.

Překlad Karolína Ryvolová

Stanislava Miková

Není Rom jako Rom – každý jsme jiný

Esej na téma „Život Romů v 21. století“ pro romský literární klub *Paramisara*

Jak si Romové v dnešní době stojí? Co myslíte? Nic moc; stejně jako v dřívějších letech. Skoro každý den můžete na Facebooku, ve zprávách nebo i jinde slyšet, jak gádžové nemají Romy rádi. Jak je shazují: co zase kde provedli, co ukradli, koho zbili. Není, kdo by se jich zastal. Politikům se s tím nechce nic dělat, a ten největší pán ze všech škodí úplně nejvíc. Ale co Romové, jak se cítí oni? Co dělají a jací jsou? Co je trápí? Jaký mají sen? To je každému jedno. Jak by Romové mohli mít nějaký sen?!

Když nad tím tak přemýšlím, tak mě napadá jedna legenda. O tom, jak Pán Bůh dělal člověka. Neznáte ji? Tak poslouchejte!

Bůh nechtěl být sám a země byla veliká, tak vzal hlínu a uplácal z ní člověka. Dal ho péct do pece. Nemohl se dočkat, a tak ho brzy vytáhl ven. Nebyl podle jeho představ, byl jakýsi nedopečený. „To nevadí,“ řekl si. „Jsi můj syn, tak běž a vezmi si půlku země.“ Uplácal ještě jednoho, zapomněl na něj a vytáhl ho pozdě. „Tak tenhle už je upečený moc,“ kroutil nad ním hlavou. „I ty jsi můj syn a tobě dám tu druhou půlku země.“ Nedalo mu to, a strčil do pece ještě jednoho. Hlídal ho a dával pozor, aby nebyl ani moc bledý, ani moc upražený. Když ho vytáhl ven, zaradoval se. „Takového člověka jsem

kamavas, kaj te el sar me, kalosegno manuŝ. Jááááj, u tut so dava? Tu dža, “phenel tritone manuŝeske, „tiri ela cali luma.“

Andre kadi paramisi dikhav amen, le Romen, adadives. Na sar diĥon avri, aŭ save hine andre. Perŝo Rom hino „parno“, leskero vodi hiŝi parŝi. Kamel avka te el sar o Ĉeĥi, te perel miŝto andro gadĝikano dĝivipen, hoj chudel te vakerel pal o Roma avka sar o gadĝe. Na sikhavel peskere ĉhaven romanes, cirdel pes het le Romendar, rakinel pro Roma avka sar o gore. Ladĝal pes vaŝ oda, ko hino. Dĝanav kajse Romen u gondoliŝnav pre oda, sar oda pharo lenca te vakerel pal o romipen. E diskusija phareder niĝ sar le gadĝenca.

Paŝis ade aver Rom, kajso igen „kalo“ andre. Ov nekfeder sa dĝanel. „No, me som Rom, ko buter?“ Igen chal choŝi pro gadĝe. Dĝivel andre peskeri grupa, daral, na paŝal niĝkaske u niĝkda ŝoha le goren na lela. The kajsen prindĝarav.

Naŝti bisterav pro agorutno. Andre mire jakha oda Rom, sar kamel te el. Godaver manuŝ; avka sar o Del kamelas. Hino Rom cale jileha. Na ladĝal pes vaŝ peskeri ĉhib, hordinel peskeri cipa baripnaha. Dĝanel peskeri historija, aŭ na dĝivel andre. Dĝanel, hoj kampil te hazdel pes phuvatar u dĝal dureder. Phirel le gadĝenca andre siklardi, andre buti, u te del o Del, phiren ke peste khere sar amala.

Gondoliŝnav, hoj kole agorutnes hin nekphareder dĝivipen. But berŝa likerel, niĝ peske arakhel oda peskero zoralo than andro dĝivipen. Kampil te el feder andre peskeri buti sar savore. Kampil te el ĵuĝeder, feder urdo, pozitivno. Te perel, ta pale pes hazdel. Gondoliŝnel pal oda, so ela dureder. O gore leske kaŝta tel o pindre ĉhivkeren. Aŭ te ada sa likerla avri, ta le goren phagela. Gondoliŝnav pal oda u mangav Devles, kaj oda te el ĉaĉipen! Avka o gore ŝaj aĉaŝon, hoj sa nane avka, „sar pes vakerel“.

Igen naŝti vakerav pal oda, sar has le Romenge paŝ o komunisti. Somas cikni ĉhajori, sar gele het. Ĉeporo leperav. O dĝivipen dĝalas lokeder. Le Romen na has ajso pharo ŝero pal e buti the pal o ŝkoli sar adadives. Ko miŝtes kerlas, ta phirlas pro rekreacii abo vileti. Phiravas avka la babaha. O Roma has, del pes te phenel, miŝtes le gadĝenca. Na has andre ajsi izolacija sar adadives. O terne phirenas pro ĉaje, plesi the aver kulturna akcii. Ŝunenas ĉeĉhika giŝa. Phiren the adadives o Roma le gadĝenca pro plesi?

Pre aver sera, o gore na kamenas, kaj amendar vareso te el. Kamenas, kaj te bisteras amari ĉhib. Ŝukares amen likerlas tele; pre kole phare buta lenge has o Roma laĉhe! Romane zabavi has jekhvar tel o berŝ. Pal kada mange vakerlas miro papus.

Sar o komunisti gele, but Roma, na savore, na dĝanenas, so peha. Jekhwareste pre amende na has than andre buti. O Roma aĉhile bijo love, bijo khera. Thode amen pre jekh kopa. Koda, so o gadĝe poĉoral pal o Roma vakernas, lenge jekhvar chudle te ĉhivkerel pro jakha: Me som goro, u tu sal melalo, dilino Rom! Avle ajse seri, sar thoda o Sladkus. O Landas le Mataskuha kerde Orlik.

chtěl, aby byl snědý jako já! Co dám ale tobě? Ty běž,“ řekl třetímu člověku, „tvůj bude celý svět.“

Já v té legendě vidím nás Romy v současnosti. Ne to, jak vypadají navenek, ale jací jsou uvnitř. První Rom je „bílý“, má bílou duši. Tolik si přeje být jako gádžové a dobře mezi ně zapadnout, že o Romech začíná mluvit stejně jako oni. Neučí svoje děti romsky, s ostatními Romy se nestýká a na Romy nadává stejně jako bílí. Stydí se za to, kým je. Zná takové Romy a myslím na to, jak je s nimi těžké mluvit o identitě. Diskuse je s nimi ještě těžší než s gádži.

Pak je tu další Rom, který je uvnitř hodně „černý“. Ten ví všechno nejlíp. „Já jsem Rom, a kdo je víc?“ Na gádže má pořádnou pifku. Žije si ve své komunitě, je bázlivý, nedůvěřivý a Čechy vůbec nebere. Zná i takové.

Nesmím zapomenout na posledního. V mých očích to je Rom, jak má být. Je to moudrý člověk; tak jak si Pán Bůh přál. Je Romem celou svou duší. Nestydí se za svůj jazyk a svou kůži nosí s hrdostí. Zná své dějiny, ale nežije minulostí. Ví, že je potřeba zvednout se ze země a jít dál. Chodí s gádži do školy, do práce, a v lepším případě se i vzájemně navštěvují jako přátelé.

Ten poslední má podle mě nejtěžší život. Dlouho trvá, než si na světě najde svoje pevné místo. Musí být ve všem lepší než ostatní. Musí být čistší, lépe oblečený, veselý. Když upadne, zase se zvedne. Myslí na budoucnost. Gádžové mu občas házejí klacky pod nohy. Když to ale všechno vydrží, tak Neromy přesvědčí. Přemýšlím o tom a prosím Pána Boha, aby to tak bylo. Tak i Češi můžou pochopit, že všechno není tak, jak se povídá.

Nemůžu moc mluvit o tom, jak se Romům dařilo za komunistů. Když jejich vláda skončila, byla jsem ještě malá holka. Pamatuju si toho jen málo. Život byl snazší. Romové neměli tak těžké hlavy se školou a se zaměstnáním jako dneska. Kdo dobře pracoval, jezdil na rekreace anebo na zájezdy. Jezdila jsem takhle s babičkou. Dá se říct, že Romové s gádži vycházeli. Nebyli v takové izolaci, jako jsou dnes. Mládež chodila na čaje, plesy a další kulturní akce. Poslouchala české písničky. Jestlipak i dneska chodí Romové s Neromy na plesy?

Na druhou stranu si Češi nepřáli, aby z nás něco bylo. Chtěli, abychom zapomněli svůj jazyk. Drželi nás pěkně při zemi; na těžkou práci jim byli Romové dobří! Romské zábavy bývaly jednou do roka. O tom mi vyprávěl dědeček.

Když se změnil režim, někteří Romové nevěděli, co se sebou. Zničehonic pro nás nebylo v práci místo. Romové zůstali bez peněz a bez střechy nad hlavou. Naházeli nás všechny na jednu hromadu. To, co dřív gádžové o Romech říkali za jejich zády, jim teď začali říkat do očí: Já jsem pán a ty jsi špinavej a hloupej cikán! Vznikly politické strany jako ta, kterou založil Sládek. Landa s Matáskem dali dohromady Orlik. Skinheadská mládež vraždila Romy. Jen tak! Dostali podmínku, a ti nahoře tím každému ukázali, jaké mají s Romy úmysly.

Hodně Romů ztratilo ke gádžům úctu, přestali jim věřit. Už s nimi nechodili na společné taneční zábavy. Romy přestali pouštět do restaurací a na diskotéky.

Stanislava Miková (v pozadí Květoslava Podhradská) na křtu knihy *O mulo!*, Praha
13. 12. 2019 | Foto: Václav Lomič

O terne bibalengere murdarkernas le Romen. Ča avka! Chudenas podminka, u o šerale sakoneske avka sikhade, sar kamen te kerel le Romenca.

But Roma našade paťiv kijo gadže, preačhile te paťal. Imar na phirenas le gadženca pre jekh zabava. Preačhile le Romen te mukel andro restauraciji, diskoteki. Bariľa avri našaďi, choľamen generacija. Na dikhle peskere dajen daden te kerel buťi. Na džanen s'oda diskoteka. O terne gadže andre khelen, o Roma pro lavkici čhide tele. So lendar ačhila? „Romská otázka“. Na keren, nič na kamen, nič len na cirdel.

Me som optimistas. Hin but manuša, so kerde bare školi; študenta, so kamen, kaj o Roma te džan durededer. Arakhle peske lachi buťi u keren

mištes le Romenge, šegitinen jekh avreske. Som rado, hoj ade hin orgaňizaciji, so šegitinen le terne Romenge te sikhľol u so achaľile, hoj avres niš sikhľibnaha na džala.

Te džava pale andre paramisi: savo dživipen hin adaďives? Sam rozčhivkerde pal e luma sar kole trin manuša, so hine jekhe chumerestar. Na čudaľinav man peršeske. Hino choľamen, ladžal pes u kamel te dživel sar manuš, ta predanderla sa, kaj les te jel smirom, kaj pre leste ňiko te na rakinel. Gondolľinav, sar kajseske phenen o gore, „Ten je náš, cikán, ale jinej!“ Dujto choľamen avka sar peršo, aľe imar na kamel le gadženca nič. O gadže bi phehenas „nepřízřusobivý“. U koda trito? Oda sam savore amen, so achaľilam, hoj te vareso kamas, ta mušinas igen phares te kerel buťi. Dikhav, sar baruvas, keci imar hin študenta, so kamen te aven sikhade, doktora, uradňika, bankera the aver, u na mukhen peha te kerel sar le šmecoha. E vodi amen hin nasvali, mard'i, dukhaďi. Mek amare čhavage kampela te marel pes vaš peskero lacho dživipen. Ela pharo, aľe del pes. Igen oleske kamav te paťal!

Vyrostla ztracená a našťvaná generace. Nikdy neviděli svoje rodiče chodit do práce. Nevědí, co je to diskotéka. Češi uvnitř tancují, a Romové venku trčí na lavičkách. Co z nich bude? „Romská otázka.“ Nepracují, po ničem netouží, nic je nezajímá.

Já jsem optimistka. Je hodně Romů, kteří vystudovali vysoké školy; studentů, kteří se snaží, aby Romové došli dál. Tihle Romové si našli dobrá zaměstnání a pracují pro ostatní Romy, vzájemně si pomáhají. Jsem ráda, že existují organizace, které mladým Romům pomáhají se učit, a které pochopily, že bez vzdělání to nepůjde.

Když se vrátím k té legendě: jaký je život dnes? Jsme roztroušení po celém světě jako ti tři lidé z jednoho těsta. Tomu prvnímu se nedivím. Je našťvaný, stydí se a chce žít jako člověk, tak ledacos překousne, aby mu dali pokoj a nenadávali mu. Podle mě tomuhle Romovi bílí říkají, „Ten je náš, cikán, ale jinej!“ I ten druhý se zlobí, ale už nechce s gádži mít nic společného. Toho by gádžové pojmenovali „nepřízřusobivý“. A ten třetí? To jsme my všichni, kteří jsme pochopili, že když něco chceme, tak pro to musíme hodně udělat. Vidím, jak se zlepšujeme, kolik už máme studentů, kteří se chtějí stát vědci, lékaři, úředníky, bankéři a podobně, a už se sebou nechtějí nechat orat. Duši máme nemocnou, zbitou a bolavou. Ještě naše děti se budou muset o slušný život rvát. Bude to těžké, ale půjde to. Moc tomu chci věřit!

Překlad Karolína Ryvolová

Věra Horváthová Sametovou nadějí vystřídal strach o život

K nám domů vždycky chodilo hodně návštěv. Teta tety, babiččin bratranec z druhého kolene, anebo rodina z toho či jiného města to při cestě kdovíkam vzala nejdřív přes nás. Bylo to moc fajn – tak moc, že se táta jednou rozhodl připevnit na vchodové dveře ceduli, kterou si přinesl ze stavebních prací, že „z důvodu nakažlivé nemoci je zde až do odvolání nařízena karanténa“.

A takhle jednou vidím stát před naším domem strýce Bandyho, jak ji čte a už už otáčí nožku k odchodu. Rychle jsem mu běžela otevřít a vysvětlila mu, že je to tátův fór a všichni jsme zdraví. Měl radost, ale přesto si nás s mámou nenápadně prohlížel.

Ježíš, jak on byl nadšený! Mohlo se zdát, že z našeho zdraví, ale přinesl mámě velkou novinu: „Věruško, tak konečně můžeme!“ vykřiknul radostí. „Konečně můžeme my Romové zase něco dokázat!“ dodal, sotva se nadechl.

Vypadalo to, jako by nám přišel říct, že našel zlato.

Byla jsem v té době dítě. Sametová revoluce přišla, když jsem byla v první třídě. Jak dlouho po listopadové revoluci k nám tenkrát Bandy přišel, už nevím, ale byla už svoboda.

„Zakládá se romská občanská iniciativa a my tady v Lenešicích můžeme taky!“ dodal Bandy. Ti dva na mě v tu chvíli působili jak vycházející slunce – tak krásní, živoucí, vstupující do nového dne a nového života. Máminy ruce upatlané od těsta na nudle objímaly strýcovy mohutné paže a stihly mu i setřít slzu radosti.

A začalo to.

Máma zasedla za psací stroj a cvakala a cvakala. Zanedlouho byla schůze, kde se sešli snad všichni Romové z celého okresu. Jak to můžu vědět, i když jsem tam nebyla? No přeci jsme měli doma přihlašovací lístky a legitimace s fotkami. Všichni byli nadšení, šťastní a všichni prostě chtěli. Strejda Pepa byl zvolen za předsedu, máma místopředsedkyni a táta měl na starosti finance organizace. Někdo si může říct, že to byl šikovný rodinný podnik, ale byli řádně zvoleni.

Dodnes vzpomínám na jejich cesty na schůze do Prahy, jak mi máma vyprávěla o Emilovi Ščukovi, že je to inteligentní pán, myslí to dobře a snad mu to vydrží. O panu Holomkovi a panu Giňovi a dalších. Taky jak jsme měli doma pořád zahuleno, protože ROI Lenešice prostě sídlila u nás v kuchyni.

Škoda, že jsem si neschovala alespoň jeden z plakátů, které jsme doma psali ručně. Dostala jsem prostor se výtvarně realizovat a dnes se divím, že mé kreativní nápady bez problémů procházely výstupní kontrolou. Představte si děcko, které píše a malůvkami zkrášluje oznámení:

*MO ROI Lenešice pořádá
ROMSKOU ZÁBAVU
K tanci a poslechu hraje RYTMUS 84.*

V té době byla tahle kapela neuvěřitelná pecka a vlastně je dodnes. A taky jsem musela čokolády ZORA ovazovat mašlí, protože si máma se strejdou Pepou usmysleli, že až se na zábavě vyhlásí dámská volenka, tak si pánové zakoupí tu nazdobenou čokoládu a zamíří s ní k ženě, kterou tak vyzvou k tanci. Dnes bych řekla, že to byl skvělý nápad.

Další peckou bylo, když ROI Lenešice přijela ze schůze v Praze s romskou gramofonovou deskou. Její písně se každému dostaly pod kůži. Dodnes, když zaslechnu některou z těch známých melodií, jako bych se ocitla doma. Nikdo neumřel, nikdo není nemocný. Starosti sice byly, protože se zdražilo všechno, co mohlo, a dospělí přicházeli o práci. A pociťovaly jsme to i my, děti. I přesto byli všichni Romové hrdí. „Ano, tu krásnou hudbu děláme my a teď si ji můžete poslechnout.“

Za čas se prostřednictvím místního rozhlasu nesl k lidem ve vesnici mámin hlas. Měla projev po zabítí jednadvacetiletého Roma Emila Bendíka, kterého v únoru 1991 ubili k smrti v Lipkově u Klatov. V srpnu téhož roku do klubu královéhradecké ROIky vhodila skupina „mladíků“ cihlu a smrtelně zranila Josefa Sztojku.

Skinheads.

To byla další daň za svobodu, kterou platil každý z nás.

Moji spolužáci se stali skinheady. Škola, do které jsme chodili, byla jednou pomalovaná svastikami a nápisy, že máme jít my, Romové, do plynu. Na školních lavicích se objevovala vyrytá jména jako Dan Landa a Orlík. V té době bylo normální, že skinheadi útočili na obydlí Romů. Skupina Orlík měla hrát i v našem kulturním domě. Všichni jsme se báli. Zaslechla jsem tenkrát i slovo domobrana. Tenkrát poprvé. ROI Lenešice v čele s mámou se vypravila na městský výbor a na policii a požadovala policejní ochranu před každý romský dům.

Koncert se nekonal.

Se svobodou přišel strach. Jsem ze severních Čech a tam bylo opravdu mnoho příznivců holých lebek. Praha byla taky krutá. Můj bratranec Marek dostával natlučeno o sto šest. Stačilo, že šel po ulici, a bylo. Někdo může namítnout, že to nebyli skinheadi. Sami si tak v té době říkali, protože nevěděli nic o původním antirasistickém významu tohoto hnutí a jeho znacích – proč si holí hlavu a obouvají těžké boty. Takže ano, v devadesátkách to byli skinheads. Dnes to jsou neonacisté – už se prostě dočetli co a jak. Tehdy ještě měli zkreslené informace, internet začínal.

Ale já jsem to měla ve škole z první ruky, a dokonce jsem měla na toto téma referát. „Jakmile má bílý tkačičky v gládách, tak běžte daleko od něj,“ poučovala jsem. V televizi ukazovali demonstraci a kdosi šel proti bílým tkačičkám. „To jsou anarchisté, oni jsou s námi!“ upřesnila jsem svůj výklad.

Na druhou stranu, člověk dříve alespoň jasně věděl, kdo ho nenávidí. To, že nás mohou zabíjet, a prezident udělá jen to, že přinese věnec na pohřeb, jsem tenkrát nedokázala pochopit, jakkoli mám Václava Havla ráda a vážím si ho.

Když mě v dospělosti osud zavedl na filmovou školu do Písku, stála jsem u Otavy a myslela na utonulého osmnáctiletého Tibora Danihela, kterého přívrženci skinheads zahnali do řeky a bránili mu z ní vylézt. A na mladou mámu čtyř dětí, Helenu Biháriovou, kterou parta vrchlabských skinů zahнала do ledového rozvodněného Labe a nechala ji v něm utopit.

Ze schůzí z Prahy už máma se strejdou Pepou nejezdili nadšení. Celá tahle věc s neonacisty a zabitím vícera Romů jako by všem vzala dech. Snažíte se, chcete žít v souladu s ostatními, a ono to zkrátka nejde. Jste automaticky vinni.

Ale čím jsme se provinili?

„Ona nemůže za to, že se narodila jako cikánka!“

Takhle mě bránila kamarádka, když mě spolužák častoval nadávkami. Jako dítě jsem se bránit neuměla. V pubertě to byl osobní boj, protože jsem šla na internátní školu a partička „příznivců“ bydlela o patro níž. Takže jsem si to vynahradila po svém tím, že jsem přestoupila na školu v Mostě, kde jich bylo ještě mnohem víc. Ale školu navštěvovalo i hodně Romů a síly byly vyrovnané. V dospělosti jsem začala chodit na demonstrace a aktivně pomáhat pravdě. A to dělám dodnes, protože je to pořád potřeba.

Byla to doba velkých extrémů. Mé vzpomínky jsou poznamenané smrtí nevinných. Přesto dodnes pociťuji vděčnost, že jsem mohla být u zrodu zrovna téhle kapitoly dějin.

Vyšlo 16. 11. 2019 na serveru Romea, otiskujeme autorkou mírně přepracované.

Věra Horváthová Angel

Můj dlouholetý kamarád Angel je zajímavý člověk. Chcete vědět proč?

Nejen že je inteligentní, ale umí se i zasmát sám sobě – přitom je mucholapkou na komické historky. Tohle je pro mě měřítko fajn lidí, kterými se ráda obklopuju. Jednu z těch historek si dovolím vám vyprávět.

V devadesátých letech, když byl pubescent, se zdálo, že z Angela bude švihák a svou ladnou postavou bude zkrášlovat náš svět. Dnes však jeho tělo připomíná tak trochu sulc. Pracuje pro Evropskou komisi a jeho mohutná persona se pohybuje po ulicích Bruselu, ale vrací se i zpět za svou rodinou do Brna. Jak určitě všichni víte, v úřadech Evropské unie a dalších jejích orgánů se denně zasedá, pořádají se konference a volí se pro i proti.

A takhle Angel jednou ráno vstal s příjemnou náladou, oblékl si svůj nově zakoupený oblek v odstínu „Chtěl bych vypadat sexy a šik,“ tedy námořnické modři, nazul světle hnědé polobotky a u zrcadla si promnul mírně řidnoucí vlasové

soustředění na hlavě. Víc neuvádím, přijde mi to samozřejmé. O krémové košili a zlatých hodinkách ani není potřeba hovořit. V dnešní době je toto spojení časté.

No, a jak tak došel do úřadu, a po cestě si nemohl koupit kávu, protože si doma zapomněl peněženku, byl trochu nespůj. Což neměl rád. Často nám říká, že v úřadě nikdy nevíte, koho potkáte, a první dojem přeci jen člověk udělá jenom jednou.

V budově si našel místnost, kde se dnes mělo projednávat „České školství a zapojování rodin do vzdělávání“. Novátorské téma roku to nevyhraje, ale výsledek je důležitější.

V místnosti si pohledem okamžitě vyhledal pult s občerstvením a rychlým krokem k němu zamířil. Přitom potkával nové tváře, které s grácií zdravil.

Jak je všem jasné, dal si kávu.

Předseda diskuze vyzval všechny, ať se posadí k velkému kulatému stolu. Angel tedy dopil, a předsedající jako král Artuš počkal, až se všichni usadí, a začal: „Vážení kolegové, dámy a pánové, jsem velice rád, že vás mohu přivítat u dnešní debaty s názvem Inovace jaderné energetiky.“

Angelovi se zastavilo srdce.

Rytíři kulatého stolu byli všichni europoslanci zapálení do jaderné problematiky a postupně si brali slovo.

Angel seděl na opačném konci stolu než první řečník, a než si všichni europoslanci předali mikrofon a slovo, vypotil litry. Jeho nový oblek procházel zátěžovou zkouškou.

Angel vyprávěl: „Naproti mně seděl chlap, kterej to téma úplně žral, a když mluvil, tak živě gestikuloval a obracel se přímo na mě s tím, jak je ta nukleární politika špatná, a já prostě kýval a dělal, že mě to taky mrzí.“

A zase přišel konec a zase přišlo předání a před Angelem byl už jen jeden europoslanec.

Jeho oblek to už nezvládal, nohy se mu třásly, v duchu se zmítal mezi představami trapasu a možnostmi úniku. Taký přemýšlel, jestli by přece jen k tématu nemohl něco říct.

Ne, nemohl.

Zase konec, zase předání.

Pomóóó!

Vtom vešel do místnosti číšník. Konečně někdo další, kdo o Inovaci jaderné energetiky neměl ani tušení. Číšník přišel doplnit koutek s občerstvením.

Angel vycítil narušení atmosféry, což potřeboval. Chytil se toho a opět se nonšalantně zvedl a omluvil se s tím, že si musí odskočit.

Jak jednoduché.

Ale to se nestalo. Angelovi vypadla i anglická slova. Nic se nekonalo, vše zůstalo při starém.

Číšník odešel.

Místností prolétla věta „Děkuji za pozornost a velice rád předávám slovo svému kolegovi.“ Angelovi.

Naučený úsměv, ruka sama převzala mikrofon.

Najednou si Angel vzpomněl, že při příchodu sem si všiml, že v druhé místnosti je konference postižených.

Angel spustil. Začal něco koktat, k tomu přidal neovladatelnou gestikulaci a trochu slin v koutku.

Všichni se na sebe zděšeně podívali. Artuš vstal a s úctou se sklonil až k zemi. Omlouval se, jak jen mohl. Vstal, pomohl Angelovi ze židle a vyprovodil ho až před dveře do druhé místnosti.

Angel snad tenkrát usiloval o Oskara v kategorii Postižený roku.

Dveře se zavřely a Angel utíkal, jak jen mohl.

Podobných historek má Angel víc. Příště vám budu vyprávět, jak je možné, že umí perfektně hrát postiženého, a jak přišel ke svému jménu.